

Erland Lagerlöf

HÖRSNE KYRKA
samt Bara ödekyrka

VÄGLEDNING

Skulpturdetaljer från långhusportalen. T.v. överst på röstet en soldat med stridsklubba i handen, möjligen S. Mikael.

T.h. det västra kapitälbandet med sina ovanliga scener med motiv ur Uppenbarelseboken.

KYRKOGRÅRDEN

Kyrkogården har utvidgats vid flera tillfällen, bl a 1880 åt söder och 1937 åt norr. Kyrkogårdsmurens ursprungliga sträckning är fortfarande kvar i öster och väster samt tydligt skönjbar både i norr och söder. På norra sidan finns en *magasinsbyggnad* av sten i två våningar, troligen från 1800-talets början. Den har tjänstgjort som sockenmagasin, från vilket socknens bönder vid brist kunde låna t ex för utsäde. Ej sällan var prästen "magasinsföreståndare".

Strax nordost om magasinet påträffades vid en grävning 1924 grunden till en byggnad med kvadratisk plan, troligen en *kastal* (försvarstorn), sannolikt uppförd i tidig medeltid. Liknande försvarstorn finns ännu kvar vid grannkyrkan i Gothem samt t ex i Gammelgarn och Fröjel.

KYRKOPYGGNADEN

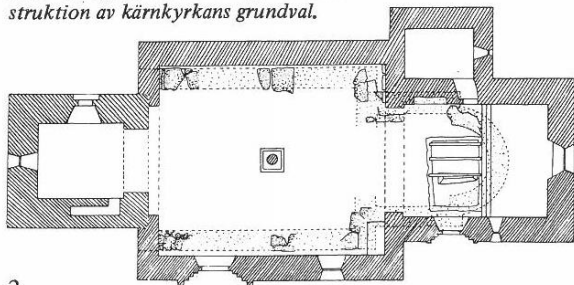
Den nuvarande kyrkan har föregåtts av en liten romansk anläggning av vilken endast tornet bevarats. Detta framgår tydligt av kyrkans profil. Till ett litet lågt torn med rundbågiga ljudöppningar har lagts ett stort gotiskt långhus samt kor med spetsbågiga fönster och portaler. Den första stenkyrkan hade kor med absid i öster (se planen). Denna romanska kyrka tillkom under 1200-talets förra hälft. Det nuvarande *koret och långhuset* torde ha uppförts vid 1300-talets början. Möjligen har den stora *långhusportalen* infogats något senare. Denna portal hör till det mest sevärdta i Hörsne. Högst uppe på portalens röste sitter en figur som i sin högra hand håller en stor stridsklubba. Det kan vara en "gotländsk bondesoldat" eller S:t Mikael, drakdödaren, som återfinns på portalens kapitälband. Det östra kapitälbandet upptas

helt av rikt utformad växtornamentik, medan det västra har ovanliga scener, som illustrerar Uppenbarelseboken kap 12: v 1–14. »Och ett stort tecken visade sig i himmelen: där syntes en kvinna, som hade solen till sin klädnad och månen under sina fötter, och en krans av tolv stjärnor på sitt huvud – Och hon födde ett gossebarn, som en gång skall styra alla folk med järnspira – Och när draken såg att han var nedkastad på jorden, förföljde han kvinnan, som hade fött gossebarnet – Men åt kvinnan gävos den stora örns två vingar, för att hon skulle flyga ut i öknen till den plats där hon skulle få sitt uppehälle ...» Man kan inför dessa scener säga att bibeltexten har översatts i sten. Detta skedde under 1300-talets förra hälft, då en stor stenhuggarverkstad (Egypticusverkstaden) var verksam på Gotland. Grannkyrkan Dalhem har en tornportal av samma verkstad med fint huggen stensulptur.

Korportalen från omkr år 1300 är enklare, men har också den huggna kapitälband, till övervägande delen bladornament, samt ytterst på östra sidan två fiskar (Kristussymbol).

Plan av kyrkan med inlagd rekonstruktion av kärnkyrkans grundval.

Interiören

Interiören kännetecknas av sin tredelning, längst i väster ett litet tornrum (ringkammaren), som endast upplyses av ett rundbågigt fönster i västra muren, så det stora fylvälvda långhuset med sin slanka mittkolonn och det relativt ljusa koret, som förenas med långhuset genom en hög och vid båge, triumfbågen.

MÅLNINGAR

Vid en restaurering 1979–80 framtogs medeltida målningar både i långhuset och koret. Långhusets båda östra valv har försetts med rankverk (norra valvet) och drakar (södra valvet), medan triumfbågsväggen har figurscener. På norra sidan: tronande Maria med Jesusbarnet i centrum. Till vänster om henne ett kvinnligt helgon, som står på ryggen av en drake, S:ta Margareta av Antiokia. Till höger ett annat kvinnligt helgon, S:ta Katarina av Alexandria med svärd och hjul. Vid hennes fötter en ful manlig figur med krona på huvudet och svärd i handen, den hedniska kejsar Maxentius, som ville återföra Katarina till hedendomen.

På södra sidan av triumfbågen ses en tronande Kristus med båda händerna lyfta i välsignande åtbörd. Han omges av två svävande figurer, till vänster en helig biskop med mitra och kräkla, till höger en hittills oidentifierad figur med stav i handen. Alla dessa nu beskrivna målningar är från 1300-talet och kan tillskrivas "Egypticismålaren", som också utfört målningar t ex i grannkyrkan Dalhem.

I koret framtogs en målningsscen i en nisch bakom korbänken. Här framställs Kristus som världsdomare. Denna målning har utförts på 1400-talet av "Passionsmästaren», som var livligt verksam i de gotländska kyrkorna vid denna tid.

GLASMÅLNINGAR

Några dyrbara medeltida glasmålningrutor har bevarats i korets södra fönster samt högst upp i långhusfönstret. De torde alla ha tillkommit på 1300-talet. Det är främst växtornamentik och arkitekturmotiv som torn och spiror, men också en figurframställning, S:t Bartolomeus. De moderna målade glasen i östra korfönstret tillkom 1906.

Dopfunten av snidat trä skänkt till kyrkan 1730.

INVENTARIER

I långhuset strax väster om mittkolonnen står *dopfunten* av rikt snidat och målat trä med lock som kröns av en duva. Enligt en donationsinskrift skall den ha skänkts till kyrkan 1730. Den står nu på den medeltida dopfontens plats, vilket framgår av den ännu bevarade medeltida hissbommen (för dopfontlockets upphissande) placerad på konsoler rakt ovanför.

Predikstolen, tillverkad av snickaren Jochim Sterling 1688, vilar på ett medeltida altarbord, sidoaltare, som även hade en motsvarighet på norra sidan, Mariaaltaret. Den ursprungliga altarskivan av kalksten ligger kvar.

I bågen mellan långhuset och koret hänger ett *triumfkrucifix*, vars Kristusfigur är snidad på 1400-talet, medan korset med ornering i plattsnideri tillkom på 1600-talet. Det målade årtalet 1728 syftar troligen på att krucifixet målades detta år.

Sakristians dörr har märkliga smidesbeslag, som tillkommit redan vid den första stenkyrkans uppförande på 1200-talet. Den tjänstgjorde i denna kyrka troligen som kordörr. Smeden som beslog dörren har ovanligt nog signerat den. Där står med runor: Garwaldr järnadi tur (= Garvald järnbeslog dörren).

Detalj från sakristidörrens smidesbeslag med dess runinskrift.

Detalj av altaruppsatsen med tre av träskulpturerna som tidigare tillhört kyrkans medeltida altarskåp.

Ovanför sakristieingången hänger ett stort *epitafium* av trä med inskriften: "Petrus Ronander Pastor Hörnensium Petronella Dalman Anno 1688." Epitafiet målades enligt uppgift av tre konstnärer Andreas Hamburger, Abraham Beck och Christian Lorenz Numens.

Altaruppsatsen som förfärdigades 1701 består av snidade figurer från ett medeltida altarskåp – Kristus på korset omgiven av Maria och Johannes i mittfältet samt apostlar – infogade i ett genombrutet ramverk, vilket enligt inskrift skänkts av kyrkoherden Petrus

Rikt snidade brudstolar av ek från 1730, tillkom samtidigt som dopfunten.

Ronander och hans hustru Petronella Dalman. De snidade rankverken har också ursprungligen tillhört det medeltida altarskåpet.

Bänkinredningen torde till största delen ha tillkommit vid 1600-talets slut och målats på 1700-talet. I koret står ett par snidade och grant bemålade brudstolar från 1700-talet. De antas ha tillkommit samtidigt med dopfunten omkr 1730.

1979–80 genomgick kyrkan en omfattande inre och yttre restaurering efter förslag av arkitekten Arne Philip, Visby.

Korbänk från 1600-talets slut troligen tillverkad av Jochim Sterling.